

8

**Osmaniye'nin
İşgali ve
Kurtuluđu**

**Occupation
and Liberation
of Osmaniye**

Nejla Günay

Osmaniye'nin İşgali ve Kurtuluşu

*Nejla Günay**

Özet

Mondros Mütarekesi'nin imzalanmasından sonra İtilaf devletleri Anadolu'nun güney bölgelerini işgal etmeye başladılar. İtilaf devletleri Ermenileri işgalin en önemli ögesi olarak gördükleri için onları hem daha önce iskân edildikleri yerlerden tekrar Anadolu'ya göç ettirdiler hem de Doğu Ermeni Lejyonu adı verilen birliklerde konuşlandırdılar. Ermenilerin Türkleri hedef alan düşmanca tutumları bölgede gerginliğin artmasına yol açtı. Bazı köylerde Türklerin öldürülüp mallarının yağmalanması çatışmayı zorunlu kılmaktaydı. Ulaşım imkânlarını ele geçirmek isteyen İngilizler tren hattı üzerindeki yerleri işgal ettiler. Fransızlar da bu işgale yardım edip bazı birliklerini Osmaniye, Haruniye ve Bahçe ve Kadirli'ye yerleştirdi. Çevre köylere baskınlar yapıldı. Bu Kadirli, Osmaniye ve civar bölgelerde direniş örgütleri ve Kuvâ-yı Milliye müfrezelerinin kurulmasına sebep oldu. Bu birlikler Aydınoğlu Tufan Bey tarafından koordine edilmekteydi. Düşmanın Osmaniye taraflarından saldırması durumunda Kozan kuşatması tehlikeye gireceği için buranın tahkimatına önem verildi. Bölgedeki aşiretlerin millî kuvvetlere destek vermesi sağlandı. Kozan'ın kurtarılmasından sonra millî kuvvetler Haruniye'yi Fransızlardan geri alıp Osmaniye-Bahçe arasını düşmandan temizlediler. Fransızlar Osmaniye'yi resmen işgal etmek isteyince buradaki Türkler buna şiddetle mukavemet gösterdi. Fransızlar demiryolu hatlarına yakın olduğu için Osmaniye'yi boşaltmak istememişlerdir. Ankara Antlaşması'nın imzalanmasından sonra Osmaniye Türk idaresine teslim edilmiştir. Bu çalışmada Osmaniye millî mücadelesinin güney bölgelerinin işgalden kurtarılmasındaki öneminin ortaya çıkarılması amaçlanmaktadır. Çalışmanın ana kaynağı Devlet Arşivleri Başkanlığından elde edilen arşiv kaynaklarıdır.

Anahtar Kelimeler

Osmaniye, Bahçe, Haruniye, Kadirli, Millî Mücadele

* Prof. Dr., Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Tarih Eğitimi Anabilim Dalı, ngunay[at]gazi.edu.tr, ORCID: 0000-0001-5895-8359

Occupation and Liberation of Osmaniye

Abstract

After the signing of the Armistice of Mudros, the Entente Powers began to occupy the southern regions of Anatolia. Since the Entente Powers saw Armenians as the most important element of the occupation, they not only forced them to migrate back to Anatolia from the places where they had previously been settled, but also deployed them in units called the Eastern Armenian Legion. The hostile attitudes of the Armenians against the Turks led to an increase in tension in the region. In some villages, the killing of the Turks and the looting of their goods entailed the conflict. The British, who wanted to seize the means of transportation, occupied the places on the train line. The French helped this occupation and placed some of their troops in Osmaniye, Haruniye, Bahçe and Kadirli. The surrounding villages were raided. This resulted in the formation of local resistance and Kuvâ-yı Milliye in Kadirli, Osmaniye and the surrounding places. These groups were controlled by Aydinoglu Tufan Bey. Since the siege of Kozan would be endangered if the enemy attacked from Osmaniye, importance was given to the fortification of this place. It was ensured that the tribes in the region supported the Turkish forces. After the liberation of Kozan, the national forces took Haruniye back from the French and cleared the area between Osmaniye and Bahçe from the enemy. When the French wanted to occupy Osmaniye officially, the Turks fiercely resisted. The French did not want to evacuate Osmaniye because it was close to the railway lines. After the signing of the Ankara Agreement, Osmaniye was handed over to the Turkish administration. In this study, it is aimed to reveal the importance of the national struggle in Osmaniye in liberating the southern regions from occupation. The main source of the study is the archive obtained from the Presidency of State Archives.

Keywords

Osmaniye, Bahçe, Haruniye, Kadirli, National Struggle

1. Giriş

Mondros Mütarekesi'nin imzalanmasından sonra İtilaf devletleri Anadolu'nun güney kısımlarını işgal etmeye başladılar. İskenderun'a çıkan Fransız birlikleri kısa sürede işgal bölgesini Dörtyol ve Erzin'e kadar genişlettiler.¹ Daha önce Sevk ve İskân Kanunu kapsamında memleketlerinden çıkarılan Ermeniler, Osmanlı hükümetinin mütarekeden hemen sonra çıkardığı kararname ile Anadolu'ya geri dönmeye başlamışlardı. Bunlardan bin kişi Osmaniye'ye yerleştirildi.² Dörtyol, 400 yerli Ermeni'nin de bulunduğu Fransız kuvvetleri tarafından 11 Aralık 1919'da işgal edildi. Dörtyol'u işgal eden Doğu Lejyonu'na bağlı bir taburdan ayrılan bölükler Toprakkale, Ceyhan ve Kozan'a doğru harekete geçmişti. Erzin'e getirilen başka bir birliğin de Osmaniye (Cebelibereket), Hassa ve İslâhiye'yi işgal edeceği konuşuluyordu. İngilizler tarafından gönderilen Hint Müslümanlarından oluşturulan bir birlik bölgede kısa süreli sükûnet sağlasa da Ermeniler; Üzerli, Karakese, Çaylı, Kuzuculu köylerine yeniden baskın yaptı. Bu, Kuzuculu köyünden Kara Hasan'ın teşkilat kurup Dörtyol ve civar köylerin halkından destek istemesine zemin hazırlayacaktır.³

19 Aralık 1918'de Dörtyol'u işgal eden Fransız üniformalı Ermeni lejyonerlerin Türklere yönelik saldırgan tutumlarıyla bölgede Türk askerî gücünün bulunmayışı Türklerin can, mal ve namus güvenliklerinin olmadığı endişesine kapılmalarına sebep oldu. Eski Dörtyol Kaymakamı bütün bunları dikkate alarak Dörtyollulardan milis gücü oluşturma gayretine girdi. Dörtyol'un işgal edilmesine, özellikle Ermeni Fransız askerlerinin saldırıları sonucunda ölen ve yaralanan Türklere bahsedilmesi ahalinin korku, endişe ve nefretine sebep olmaktaydı. İşgale ilk yerel tepkiyi gösteren Azizler köyünden Ömer Hocaoğlu Mehmet (Kara), köyde taşkınlık yapan iki lejyon askerini öldürüp Karakese köyüne kaçtı. Bunun üzerine lejyona bağlı askerler Karakese köyünü basmaya kalkışınca köylüler, Karakese'nin iki çıkışı olan Dörtyol ve Azizler köyü yollarına barikat kurup silahlı direnişe geçti. İşgal kuvvetlerinin on beş askerini öldürmek suretiyle köyü savundular. Bu lejyonerlerin geri çekilmesine sebep oldu. Karakese köylüleri işgale karşı ilk kurşunu atarak Müslüman ahalinin direnme gücüyle cesaretinin artmasına sebep oldular. Ancak işgal kuvvetleri Ocak ayının başında bu iki köyle beraber Ocaklı ve Özerli köylerine saldırdı. Dördüncü lejyoner Taburu Özerli köyünde bir Türk'ü öldürdü. Köyde

¹ Süleyman Hatipoğlu, "Millî Mücadele'de Hatay ve Türkiye'de İlk Kurşunun Atılması", *Millî Mücadelenin Güney Cepheleri*, Ed. Nejla Günay-Fahri Kılıç, 2. Baskı, Ankara: Cedit Neşriyat, 2022, s. 156. Ayrıca bkz. Süleyman Hatipoğlu, "Millî Mücadele'de Dörtyol ve İlk Kurşun", *Sosyal Bilimlerde Araştırma*, Cilt I, sayı 5, /Mart 1992), s. 9.

² Paul du Véou, *La Passion de la Cilicie 1919-1922*, (çev. Reşat Gögen, "Kilikya Faciası" 1919-1922 Siyasî ve Askerî Olaylar, adıyla basılmamış daktilo metni, Genelkurmay Başkanlığı ATASE Arşivi Kütüphanesi), Paris 1937, s. 87.

³ Ebru Güher, *Osmaniye'de Fransız İşgali ve Millî Mücadele Harp Raporlarına Göre*, Ankara: Manas, 2019, s. 35.

her iki taraftan sekizer kişi yaralandı. Lejyonerler daha sonra köyü tekrar basıp yedi Türk'ü öldürmüşler, kaçan Türk ve Müslüman ahalinin mallarını yağmalamışlardı. Fransızların disiplin tedbirleri almak istemeleri üzerine Belen'deki Ermeni lejyonerler ayaklanmışlardır.⁴

2. Osmaniye ve Çevresinin İşgal Edilmesi

İngilizler Adana tren hattı üzerindeki istasyonları ve bu arada Ceyhan'ı işgal etmişlerdi. Fransızlar da Mart 1919'da gelerek Ceyhan'ın işgaline katıldılar. Fransız işgal kuvvetleri; Komutan Arrigi, onun yardımcısı, bir Ermeni tercüman, bir piyade taburu ve bir süvari bölüğünden oluşmaktaydı. Fransızlar, Ermeni lejyonundan bin kişilik bir kuvveti Osmaniye, Haruniye ve Bahçe'ye yerleştirdi.⁵ Çoğu Ermeni olan Fransız işgal güçleri Çiftelhan'a girer girmez İlifkin köyüne baskın yapıp ahalinin hayvan ve erzakını gasp ettiler. Adana'daki Fransız işgal kumandanlığı konuyla ilgili şikâyetleri ciddiye almayınca konunun Fransız Siyasi Mümessilliği'ne bildirilmesi kararlaştırıldı.⁶

İşgal altına alınan yerlerde Türklere karşı zulüm yapıldığı haberleri her geçen gün artmaktaydı. Adana Valisi Nazım Beye gelen bazı bilgilere göre; 24 Aralık 1918 günü Osmaniye'de Türklerin elindeki silahlar toplatılarak Ermenilere dağıtıldı. 30 Aralık günü Payas Camiine giren Ermeniler mabedi necasetle kirlettiler. 31 Aralık günü Kadirli Kaymakamı Suphi Bey'in Ermeni kökenli olan karısı kaçırılıp beş gün Fransız ve Ermeni askerler tarafından alıkondu. Bunların duyulması üzerine işgallere karşı yerli halkın örgütlenmeye başlayıp Kuvâ-yı Milliye birliklerine katıldığı görülmektedir.⁷

İşgalin ilk günlerinde Kadirli Jandarma Komutanı olarak tayin edilen Ali Saib Bey, "manevi anarşi" ifadesini kullanarak şahsi kin ve düşmanlıkların ortaya çıktığını, eşkıyanın kol gezdiğini, halkın hem düşmanın hem de eşkıyanın saldırısına maruz kaldığını, hatta kendisinin de bir eşkıya kurşunuyla yaralandığı için görevini ifa edemediğini anlatmaktadır.⁸

Fransızlar tarafından Mart ayı başında Osmaniye Sancağına Yüzbaşı André vali atandı. Ayrıca sancaklardaki jandarma teşkilatına dışarıdan asker temin edilmeyecek, bütün personel yerel unsurlardan oluşturulacaktı. Bu çerçevede bölge halkından olmayan jandarmaların görevine son verildi.⁹

⁴ Yücel Güçlü, "Millî Mücadele Yıllarının Öncesinde ve Sırasında Adana Vilayetindeki Ermeniler (1908-1921)", *Millî Mücadelenin Güney Cepheleri*, Ed. Nejla Günay-Fahri Kılıç, 2. Baskı, Ankara: Cedit Neşriyat, 2022, s.51-52; Suavi Aydın, *Adana Millî Mücadelesi*, İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 2022, s. 35-36.

⁵ Kemal Çelik, *Millî Mücadele'de Adana ve Havalisi (1918-1922)*, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1999, s. 64-66.

⁶ *Cumhurbaşkanlığı Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA). DH. Emniyet-i Umumiyye Müdüriyeti (EUM).Asayiş Kalemi Belgeleri (AYŞ). 31/79, (15.05.1338).*

⁷ *Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Arşivi (TİTE)*. Kutu: 102, Gömlek: 68, Belge: 68001.

⁸ Ali Saib Ursavaş, *Çukurova Faciaları ve Urfa'nın Kurtuluşu*, İstanbul, Kastaş Yayınları, 1998, s. 13-16.

⁹ Ursavaş, *Çukurova Fâciaları*, s. 18; Véou, *La Passion de la Cilicie*, s. 50; Aydın, *Adana Millî Mücadelesi*, s. 59.

3. Kadirli Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti'nin Kurulması

Kadirli'de Türk ahali Fransız işgaline karşı örgütlenip Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti'ni kurdu. Kadirli'de; Müftüzade Hazım Efendi, Nuri Çavuş, Tevfik Ağa, Muallim Rasim Efendi, Hacı Musazadelerden Coşkun Tevfik Bey ve kardeşleri, Sunbas Ağalarından Mehmet Bey, Yakup Efendi, Mürşit Efendi, Davut Efendi, Molla Mustafa, Muharrem Beyzade Hacı ve Durdu, Çokaklı Ahmet Paşa, Hacı İdem ve Faik efendiler, Mehmet Fikri Efendi, Ecerekli Kanberlizade Osman Efendi ve biraderi Şükrü Efendi, Coşkun Osman Bey cemiyetin üyeleri olarak görev yaptı.¹⁰

4. Osmaniye ve Çevresinde Kuvâ-yı Milliye'nin Kurulması

Osmaniye merkezinde halk tarafından Karayığınlı, Nuri Efe, Yeşiloğlu Mehmet Ağa, Taşçı Bekir ve Süleyman Ağa müfrezeleri kuruldu. Her bir müfreze 25-50 mevcutlu idi. Osmaniye çevresinde de İslâhiye, Bahçe, Haruniye, Yarpuz, Yanıkkışla, Çardak, Tiyet, İkiz, Kefruz, Köserli, Kerhan Köprüsü, Muhacir, Tatarlı, Andırın, İnceali, İsmail, Alihan, Düziçi ve Ceyhan adında birçok Kuvâ-yı Milliye müfrezesi kuruldu. Ceyhan müfrezesi Kaymakam İbrahim Hakkı Bey tarafından kuruldu. Osmaniye, Bahçe ve İslâhiye'de; Yüzbaşı Kâmil "Polat Bey" müstear adıyla; Üsteğmen Kilisli Yusuf Rıza "Arslan Bey" müstear adıyla; Yüzbaşı Selim¹¹ "Yörük Selim" müstear adıyla görev yaptı. Yıldırım Bölüğü kumandanı Yüzbaşı Abdullah çatışmalar sırasında şehit düşmüştür.¹²

Sivas Kongresi'nde "*Temsil Heyeti*"nin kurulmasından sonra Kuvâ-yı Milliye ile ilgili bazı düzenlemeler yapılarak "*Garbî Anadolu Umum Kuvâ-yı Milliye Komutanı*" Ali Fuat Paşa'nın aynı zamanda "*Kilikya Cephesi Kuvâ-yı Milliye Komutanı*" olarak görevlendirilmesine karar verildi.¹³ Heyet-i Temsiliye güney cephesindeki birlikleri de yeniden tertiplemişti. 11 Eylül 1919 tarihli karara göre; Develi-Niğde-Ulukışla-Lamas Çayı hattı ile Bahçecik-Kozan-Osmaniye-İskenderun hattı arasındaki birinci bölge 20. Kolordu; bu bölgenin doğu sınırından Fırat nehrine kadar olan ikinci bölge Üçüncü Kolordu; Lamas çayının batısı ise (Mersin ve Taşeli havalisi) Konya'daki 12. Kolordu emrine verildi. 20. Kolordu Ankara'dan, Üçüncü Kolordu Sivas'tan idare edilecekti. Bütün bölgelerde ordularla birlikte Kuvâ-yı Milliye kuvvetleri de faal olacaktı.¹⁴ Çukurova'daki

¹⁰ Ursavaş, *Çukurova Fâciaları*, s. 29-30.

¹¹ Enver Paşa'nın yaveri süvari yüzbaşısı olan Yörük Selim, daha önce Maraş müdafaasında önemli rol oynamıştı. Ali Fuad Cebesoy, *Millî Mücadele Hatıraları*, İstanbul: Temel Yayınları, 2000, s. 458.

¹² İsmet Görgülü, *On Yıllık Harbin Kadrosu 1912-1922*, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1993, s. 229; krş. Güher, *Osmaniye'de Fransız İşgali*, s. 43. Ayrıca krş. Véou, *La Passion de la Cilicie*, s. 299.

¹³ Şevket Süreyya Aydemir, *Tek Adam Mustafa Kemal, Cilt II (1919-1922)*, İstanbul: Remzi Kitabevi, 1995, s. 172-173.

¹⁴ Ahmet Hulki Saral, *Türk İstiklâl Harbi IV, Güney Cephesi*, Ankara: Genelkurmay Basımevi, 1966, s. 77.

Kuvâ-yı Milliye birliklerinin komutanlığına “Kozanoğlu Doğan Bey” takma adıyla anılacak olan Topçu Binbaşı Kemal Bey¹⁵; yardımcılığına “Aydınoğlu Tufan Bey” takma adını kullanacak olan Piyade Yüzbaşı Osman Nuri Bey¹⁶ tayin edildi.¹⁷

5. Fransızların Kozan ve Kadirli Taraflarındaki Faaliyetleri

Fransızların Kadirli'ye saldırıları devam ederken Kuvâ-yı Milliye burada da örgütlenmeye çalışmaktaydı. Aslında bölgede Tatarlı, Bozdoğan, Dağkolu, Sumbas ve Çokak adlı çeteler faaliyet göstermekteydi. Aydınoğlu Tufan Bey bu çeteleri toplayıp hepsini ayrı ayrı “bölük” şeklinde teşkilatlandırdı. Kasabalardan “Kasaba Bölüğü” adıyla bir bölük daha kuruldu. Yedek subaylardan bir kısmı bölük komutanı, bir kısmı da askerî müşavir olarak asker olmayan bölük kumandanlarına refakat etmek üzere görevlendirildiler. Bu bölüklerin dışında Ali Kahyalar, Mamuk Ağa ve Savrun müfrezeleri vardı. Bu müfrezeler 30-50 kişiden oluşmaktaydı. Bölükler ise 100-150 kişiden mürekkepti. Grup Komutanı Aydınoğlu Tufan Bey yardımcısı olarak Remzi Bey'i atamıştı. Kadirli Grup Komutanlığına Tevfik Ağa tayin edilmek suretiyle çetecilik disiplin altına alındı. Andırın ve Kadirli grupları, sürekli olarak Kadirli karargâhında bulunuyorlardı. Aydınoğlu Tufan Bey, bu müfrezelerden zayıf gördüğü cepheye gerektiği zaman destek kuvvet göndermekteydi. Düşman Osmaniye ve Ceyhan tarafından saldırılabileceğinden Kadirli'nin güneyi ve doğusu tehlikeye açıldı. Bu nedenle Kozan'a Kadirli'den takviye yapılamıyordu.¹⁸

Fransızlar Andırın'a karşı Kadirli'nin doğusunda tahkimat yapmışlardı. Kadirli'nin doğudan savunulması kolaydı. Bu savunma mevkiinde karşı konabilirse kuzey ve güneyden Çokak nahiyesiyle Bahçecik istikametlerinden ilerleyecek kuvvetlerle kuşatılması ve Fransızların geri hatlardan tehdit edilmesi mümkün olabilirdi. Millî kuvvetler, Andırın kuvvetleriyle doğrudan Kadirli'ye yüklenip Fransızların müdafaa mevzilerini zorlayacaktı. Şakir Bozdoğan'ın kumanda ettiği kuzey Andırın kuvvetleri Çokak nahiyesi üzerinden kuzeyden güneye doğru ilerleyecek, Kadirli'nin güneyinden Bahçecik köylerinden Bozdoğan ve Aydınlı aşiretleriyle Mamuk Ağa ve diğer reislerin

¹⁵ Korgeneral Kemal Doğan (1879-1951). TBMM'de VI. Dönem Ağrı ve VII. ve VIII. Dönemlerde Kırklareli milletvekilliği yapmıştır. Ayrıntılı bilgi için bkz. F. Rezzan Ünalp, “Kemal Doğan (Kozanoğlu Doğan Bey)”, 03/03/2023 tarihinde <https://ataturkansiklopedisi.gov.tr/bilgi/kemal-dogan-kozanoğlu-dogan-bey/?pdf=5297> adresinden erişilmiştir.

¹⁶ Tümgeneral Osman Nuri Tufan (1886-1944), Erzurum ve Sivas kongrelerine katıldı. Çukurova'da askeri örgütlenmede direniş hareketinin organizasyonunda görev aldı. Siirt Tümen Komutanlığı yaptı. Ayrıntılı bilgi için bkz. Osman Tufan Paşa, *Kurtuluş Savaşı Hatıraları*, İkinci baskı, İstanbul: Arma, 1999; Piyade Yüzbaşı Osman Tufan Bey, 16 Eylül 1919 tarihinde Kozan Heyeti'nin Mustafa Kemal Paşa'ya bölgede yaşanan Ermeni mezalimini anlatması üzerine Çukurova Kuvâ-yı Milliye Komutanlığı'na atanmıştır. Bkz. Mikail Kolutek, “Millî Mücadele'de Kadirli ve Çevresi”, *Osmaniye Araştırmaları-I*, Ankara: Gazi Kitabevi, 2020, s. 267.

¹⁷ TİTE. Kutu: 322, Gömlek: 47, Belge: 47001; Saral, *Türk İstiklal Harbi*, s. 78-79. Fahrettin Altay, *On Yıl Savaş ve Sonrası (1912-1922)*, İstanbul: Türkiye İş Bankası Yayınları, 2022, s. 186; *Hayat Mücadeleleri Selâhattin Adil Paşa'nın Hatıraları*, İstanbul: Zafer Matbaası, 1982, s. 323.

¹⁸ Şerife Yorulmaz, “Çukurova'da Kuvâ-yı Milliye Yapılanmasının Temel Özellikleri”, *Atatürk Yolu Dergisi*, yıl 2005, Cilt 9, sayı 35, s. 364-366.

kumandasında Kadirli mevzilerini arkadan kuşatacak ve geniş kavisle açıktan ilerleyecekti. Bu plan kusursuz tatbik edilince çok işe yaradı. Fransızlar panik içerisinde geri çekildiler. Böylece Kadirli millî kuvvetlerin eline geçti. Kadirli'de Andırın'daki teşkilatın aynısı oluşturularak kumandanlığa Tefvik Ağa (Coşkun) tayin edildi. Müftüzade Hacim Bey, Nuri Çavuş, Öğretmen Rasim Bey, Hacı Musazade Tefvik Bey, Sunbas Ağalarından Mehmet Bey, Muharrem Beyzade Hacı Bey, Çokaklı Ahmet Paşa, Hacı İdem Efendi, Mehmet Fikri Efendi, Çakan Osman Bey ve Evrekli Kanberlizade Şükrü Efendi Kadirli teşkilatının diğer üyeleri idi. Şükrü Efendi çatışmalar sırasında şehit düşmüştür.¹⁹ Kimsenin aç kalmaması için ambarlar ve ekmek fırınları açıldı. Kısa sürede bölük ve tabur teşkilatı kuruldu.²⁰

Kadirli'nin alınmasından hemen sonra Kozan kuşatma altına alındı. Aynı anda Ceyhan tarafı tutulup Haçin* Doğan Bey kuvvetleri tarafından sarıldı. Fransızlar Kozan ve Kadirli'yi uçaklarla bombaladılar. Haçin'i Ermeniler savunmaktaydı. Kozan'da esir edilen Türkler insanlık dışı muameleyle öldürüldü. Mesela bir muhasebeci diri diri fırına atılarak şehit edildi. Benzer olaylar yüzünden Kozan halkı Kadirli'ye doğru kaçmaya başladı. Kozan, Ceyhan ve Osmaniye kuşatma altına alınmıştı. Misis'e doğru Ahmet Cevdet müfrezesi önemli işler yaparken iki tarafın birbirine karşı saldırıları devam etti. Çatışmalarda seyyar güçler millî kuvvetlerin en önemli silahı oldu. Sarı Bahçeli Ahmet Ağa, Fransızların Adana'dan Ceyhan ve Kozan'a yardım göndermesini engelledi.²¹

Kuvâ-yı Milliye'nin Kadirli, Karaisalı ve Karsanti'ya inmesi Kozan'da heyecana sebep oldu. Aydınoglu Tufan Bey Kadirli'de karargâh kurmuştu. Ermenilerin Müslümanlara yönelik zulmünün iyice artması tansiyonu yükseltti.²² Kuvâ-yı Milliye'nin ileri harekâtı ile Kozan 27 Mart'ta kuşatılmıştı. Fransızlar Kozan'a Misis üzerinden gıda ve mühimmat göndermek istediler. Ancak yükün sadece yarısını Kozan'a ulaştırabildiler ve bundan sonra bu yolu da kullanamadılar. İaşe temin edemeyen Fransız ordusu Kozan'da varlık gösteremedi. Aydınoglu Tufan Bey 2 Haziran 1920'de muzaffer bir komutan olarak Kozan'a girdi ve ardından Kadirli'deki Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti karargâhını Kozan'a taşıdı.²³

¹⁹ İsmet Görgülü, *On Yıllık Harbin Kadrosu 1912-1922*, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1993, s. 228; M. Fatih Sansar-Ahmet Karataş-Sedat Memili-Hüseyin Batar, haz., *5 Ocak Adana'nın Kurtuluş Bayramı Çukurova Millî Mücadele Hatıraları*, Adana: Çukurova Fuarcılık A.Ş. Yayını, 2016, s. 92-93.

²⁰ Osman Tufan Paşa, *Kurtuluş Savaşı Hatıraları*, s. 63-70.

* Günümüzde Adana'ya bağlı Saimbeyli kazası.

²¹ Véou, *La Passion de la Cilicie*, s. 375.

²² Osman Tufan Paşa, *Kurtuluş Savaşı Hatıraları*, s. 70-72.

²³ *Millî Savunma Bakanlığı Arşiv ve Askeri Tarih Daire Başkanlığı Arşivi (ATASE)*. İSH. Kutu: 593, Gömlek: 138, Belge: 10-1. Krş. Véou, *La Passion de la Cilicie*, s. 296.

6. Haruniye'nin Kurtarılması

Fransızların Kozan'ı tahliye etmesinden sonra Kuvâ-yı Milliye işgal altındaki diğer bölgelere yöneldi. Fransızlar, Maraş'taki çatışmalarda yaralanan askerlerini Haruniye'ye getirip onları makinalı tüfekli askerlerle koruma altına almışlardı. Haruniye'de bir Amerikan Koleji vardı. Buranın bir yamacında Türkler, diğer tarafında Ermeniler yaşamaktaydı. Ermeniler Fransızlara güvenip taşkınlıklar yapmakta, Müslümanlara eziyet etmekteydi. Haruniye halkının muallimleri ve ileri gelenleri gizlice millî teşkilatlanmayı sağlamışlardı. Osmaniyeli Durmuş, buradaki millî mücadeleyi organize etmekteydi. O havalide yaşanan her çatışmaya iştirak etmiştir. Millî kuvvetlerin esas amacı Kozan'a yürümektir. Bu sırada Kozan'ın köylerine Haruniye taraflarından bir saldırı olması durumunda Haruniye'deki millî teşkilatın devreye girip bu saldırıları önlemesi planlanmıştı. Ancak Haruniye teşkilatı kendini gizleyemedi. Bu da Ermenilerle Fransızların Türk mahallesini yakıp yıkmasına sebep oldu. Haruniye'ye yardım için Hacıbey Zülfikaroğlu kumandasında bir kuvvet sevk edildi. Ancak Fransızlar buraya yeni bir destek birliği gönderdiler. Bu Andırın'ın durumunu da tehlikeye sokmaktaydı. Haruniye'de top olmaması millî kuvvetlerin işini zorlaştırmış, müsademe uzamıştı. Fransızların Kozan'a doğru yola çıktığı haberi gelince Haruniye cephesi Haruniye müdürünün idaresine verildi. Aydınoglu Tufan Bey Andırın'a döndü.²⁴

Yaklaşık 300 kişiden oluşan Haruniye Kuvâ-yı Milliyesi, 4 Mart 1920'de dışarıdan yaptığı baskınlarla buradaki Fransız ve Ermeni taburlarını yıpratmayı başardı. 7 Mart günü Ermeni lejyonundan bir bölük, Haruniye'nin 4 km kuzeyindeki Gökçayır'a saldırmış, ama bu saldırı Kuvâ-yı Milliye tarafından püskürtüldü. Baskınların devam etmesi sonucunda Fransız birlikleri 15 Mart'ta Haruniye'den çekilmek zorunda kaldılar. Yörük Selim'e bağlı Maraş Kuvâ-yı Milliyesi Maraş Müdafaasından sonra Osmaniye müdafaasında da önemli rol oynadı.²⁵

Yörük Selim, taarruza geçmeden önce "Aranızdan ayrılmak isteyen varsa şimdi ayrılınsın. Çatışma başlayınca ayrılacak olursanız bu bizi fena yapar." diye sorduğunda çeteler "Muhterem Komutanımız! Hepimiz şehit oluruz, seni yalnız bırakmayız." demişlerdir. Haruniye mücadelesi bu şekilde kazanılarak Fransızların kasabayı boşaltması sağlandı.²⁶ Yörük Selim Fransızların toparlanıp yeniden Haruniye'ye gelmelerini engellemek amacıyla 27 Mart'ta Haruniye'ye gelip Fransızlara karşı şiddetli baskınlar yaptı. Böylece Osmaniye-Bahçe arasında hiçbir Fransız askeri kalmamış²⁷ ve Ceyhan'daki Fransızların gerek Antep kuvvetleriyle gerek tren yolunun sık sık tahrip edilmesi sebebiyle Adana ile ilişkisi kesilmiştir.²⁸

²⁴ Osman Tufan Paşa, *Kurtuluş Savaşı Hatıraları*, s. 60-62.

²⁵ Cebesoy, *Millî Mücadele Hatıraları*, s. 458.

²⁶ Véou, *La Passion de la Cilicie*, s. 300-302; Sansar vd, haz., *5 Ocak Adana'nın*, s. 230.

²⁷ Saral, *Türk İstiklal Harbi*, s. 83-84.

²⁸ *Hayat Mücadeleleri*, s. 335.

7. Osmaniye'de Durum

Mart 1920 başı itibariyle Osmaniye-İslâhiye hattındaki Fransız kuvvetlerinin mevcudu şu şekildeydi: Osmaniye'de 1000 mevcutlu bir piyade taburu, yüz mevcutlu iki süvari bölüğü, üç cebel topu, altı makineli tüfek; İslâhiye'de 300 mevcutlu bir tabur piyade, bir süvari bölüğü, iki top ve birkaç makineli tüfek; Haruniye ve Bahçe'de küçük bir müfreze. Ayrıca civar köyler halkı silahlandırılıp milis kuvvetler oluşturulmuş ve bazı evlerin damlarına makineli tüfekler yerleştirilmişti.²⁹ Fransızlar Arap köyleri olduğu için Adana'nın güneyinin güvenli olduğunu düşünmekteydi. Öte yandan İncirlik'te bir Ermeni karakolu oluşturulup Köprüköy'e topçu bataryası konuşlandırılmıştı. Seyhan nehri de geçişi engelliyordu. Buna karşılık Kuvâ-yı Milliye Adana'nın güney taraflarında demiryolu sabotajları yapmaya başladı. Kuvâ-yı Milliye İskenderun-Toprakkale hattının bazı kesimlerinde rayları sökmek suretiyle Fransızların ulaşımını sekteye uğrattı ve Osmaniye'ye kadar gidip Padişahın eski yaveri ve Osmaniye Jandarma Bölük Kumandanı Yüzbaşı Midhat Bey'i askerleriyle birlikte esir aldı.³⁰ Erzin'in Kara Hasan Paşa müfrezesi tarafından alınması Fransızları şaşkına çevirdi. Fransızlar büyük kuvvetler sevk edip Erzin'i geri alabildiler.³¹ Fransızlar açısından kuzeyde durum daha kötüydü. O yüzden Adana'yı savunmak amacıyla şehrin kuzeyine hendekler kazıp tahkimat oluşturmaya başladılar ve bu hazırlıkları 10 Mayıs'a kadar tamamladılar. Bir taraftan da Hristiyan mahalleleri kendilerini savunacak şekilde örgütlenmişti. Pozantı-Tarsus hattında şiddetli çarpışmalar devam etmekteydi. Fransız ordusunu doğu bölgesinde de zor duruma sokmak isteyen Kuvâ-yı Milliye, Meydanekbez-Osmaniye arasındaki demiryoluna saldırıp hattı tahrip etmeye çalıştı. 15 Mayıs 1920'de Kokarpınar'ın³² güneyi ile Bahçe'ye kadar olan bütün köprüler tahrip edildi. Bu durum Fransız ordusunun ikmal gücünü büyük ölçüde kırmıştır.³³

28 Mayıs günü Fransızlar Osmaniye'yi işgal edip bunu protesto etmek için cami avlusunda toplanan Türk halka ateş ettiler. Bunun üzerine ahali durumu Aydınoğlu Tufan Bey'e şikâyet edince Aydınoğlu Tufan Bey Ayas'a³⁴ kaymakam ve jandarma kumandanı atayıp Kara Hasan Paşa'yı da durumdan haberdar etti.³⁵ Halkın karşı koyması ve Amanos dağındaki Kara Hasan kuvvetinin yetişmesi üzerine Fransızlar savunmada kaldılar. Kuvâ-yı Milliye Ceyhan kaymakamının da desteğiyle Fransızları Osmaniye'de çok sıkışık bir duruma soktular. Bu arada bir Fransız zırhlı treni tahrip edilerek yardıma gelen destek kuvvetleri dağıtıldı.³⁶

²⁹ Turgay Tunalı, "Çukurova Bölgesi'nde Fransız İşgali ve İşgal Yönetimi (1918-1921)", Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi, 2021, s. 229-230.

³⁰ Aydın, *Adana Millî Mücadelesi*, s. 101. BOA. DH. EUM. AYŞ. 35/7, 14 Mart 1336.

³¹ Saral, *Türk İstiklal Harbi*, s. 130-131.

³² Günümüzde Osmaniye İli, Düziçi İlçesine bağlı Yarbaşı beldesidir.

³³ É. Brémond, *La Cilicie en 1919-1920*, Imprimerie Nationale, Paris 1921, p.49-51.

³⁴ Günümüzde Adana'ya bağlı Yumurtalık ilçesidir.

³⁵ Çelik, *Millî Mücadele'de Adana*, s. 222-224.

³⁶ Fahri Belen, *Türk Kurtuluş Savaşı*, haz. Enis Şahin, İstanbul: Yeditepe, 2014, s. 269.

Fransızlar, bazı cephelerde zor durumda kalınca ateşkes istediler. 30 Mayıs 1920'de imzalanan ve 20 gün olarak belirlenen ateşkes antlaşmasına göre; Kuvâ-yı Milliye'nin Adana'yı tacizlerine ara verilerek Pozantı ve Kozan'da bulunan Fransız birlikleri Adana-Mersin demiryolu hattına kadar çekilecekti. Ayrıca Antep tahliye edilecek ve tahliye işlemleri on gün içinde tamamlanacaktı. Fransızlarla esir değişimine hemen başlanacak, Osmanlı mülki memurlarının haberleşme olanakları kısıtlanmayacaktı. Antep ve Kozan aynı anda tahliye edilecekti.³⁷ Fransızlar ateşkes süresince birliklerini yeniden toparlamayı umuyorlardı. Bu yüzden bazı bölgelerde ateşkes hükümlerine uymadıkları tespit edilmişti. Osmaniye'de bulunan Fransız garnizonu da mütarekeye uymayıp saldırılara devam etmişti. Bunun üzerine Kara Hasan Paşa müfrezesi Osmaniye kuşatmasını kaldırmamış, Fransızlar da buradaki mücadeleyi sonlandırmamıştı. Kozan'dan Misis yönüne çekilen Albay Gracy'ye bağlı kuvvetlerin bir kısmı 7 Haziran'dan itibaren Osmaniye'deki Fransız savunma gücüne destek verdi. Öte yandan bu sırada Haruniye'de bulunan Yörük Selim, Ankara'ya bir rapor göndererek Fransızların mütarekeye uymamalarından dolayı Osmaniye'de çatışmaların devam ettiğini bildirdi. Kara Hasan Paşa, Osmaniye'de Fransızların direnişini kıramayınca Ayas'ı basmış, bu Müslüman ahaliyi bile endişeye sevk etmişti. Osmaniye'deki çarpışmalarda halktan sıra dışı bir isim bölgede efsaneleşmiştir. Rahime Hatun adlı kadın müfreze, birliğin en önünde gitmek suretiyle askerlerin cesaretini artırıp Türk kuvvetlerinin gücünü sonuna kadar kullanmasına vesile oldu. Çatışmalar sırasında şehit düşen Rahime Hatun'un cenazesinin düşmana bırakılmaması gerektiğine inanan Türk birlikleri bu vesileyle düşmanın geri çekilmesini sağlamıştır.³⁸ Yörük Selim Bey, ateşkesin süresi bittikten sonra Kayabaşı ve ardından Kokarpınar'ı kuşatmış, buralardaki Fransız askerleri Osmaniye'ye çekilmek zorunda kalmıştı.³⁹

8. Ateşkesin Sona Ermesinin Ardından Osmaniye'de Çatışmaların Yeniden Başlaması ve Osmaniye'nin Kurtuluşu

Genelkurmay Başkanlığı ateşkes süresinde orduyla ilgili yeni düzenlemeler yaptı. 4 Haziran 1920'de 12. Kolordu Komutanlığı'na 11. ve 41. Tümenlerin durumuyla ilgili bazı düzenlemeler yapılacağından bahsederek Adana cephesinin Mersin'den Osmaniye'ye kadar olan kısmının bütünüyle 41. Tümen emrine verildi.⁴⁰ Adana Cephesi Komutanı Selahattin Adil Bey'in 4 Kasım 1920 tarihli raporuna göre; Osmaniye civarında taarruz eden Fransızların bir kolu demiryolu hattını tahrip etmiş, diğer kolu Araplı, Kireçocağı, üçüncü kolu da Yarbaşı Geçidi yönünde saldırmıştır. Bu saldırılara Türk kuvvetleri iki gün mukavemet göstermiş, ancak daha sonra kuvvetler Yarbaşı'na geri çekilmek zorunda kalmıştır. İslâhiye ve Kozan'daki birlikler Yarbaşı ve Kars-Haruniye yönüne

³⁷ Kasım Ener, *Çukurova'nın İşgali ve Kurtuluş Savaşı*, İstanbul: Berksoy Matbaası, 1963, s. 72.

³⁸ Zeki Sarıhan, *Kurtuluş Savaşı Günlüğü I*, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1993, s. 73; Damar Arıkoğlu, *Hatıralarım, Millî Mücadele, Çukurova'da Fransız İşgali ve Kanlı Savaşlar*, İstanbul, 1961, s. 126.

³⁹ Belen, *Türk Kurtuluş Savaşı*, s. 277; Saral, *Türk İstiklal Harbi*, s. 189.

⁴⁰ *Hayat Mücadeleleri*, s. 323-325.

destek olmak üzere yola çıkmışlardır.⁴¹ Buradaki çatışmalar aralıklarla devam etmiştir. Türk kuvvetleri Bahçe ile Ceyhan Nehri arasından İslâhiye'ye giden demiryolunu kesmişlerdi. Bu yüzden Fransızlar Antep ile Adana arasında kısa bağlantı kuramıyorlardı. Toprakkale-Erzin arasında bir tümen toplayarak taarruza geçtiler. Ancak başarılı olamadılar ve ağır kayıplar verdiler. Buradaki muharebeler 10 Kasım'a kadar sürdü. General Gobinau komutasındaki tümen, geride az bir kuvvet bırakarak İslâhiye'ye çekildi. Millî Kuvvetler ise baskınlarına devam etti. 10 Kasım'da Mamure'ye yapılan baskında Saim Bey şehit olması büyük üzüntüye sebep oldu.⁴²

Çukurova'daki başarısızlıklar Fransız meclisinde sık sık tartışılıyor, işgal masraflarının sürekli artması hoşnutsuzluğa sebep oluyordu. Bu, Fransızların barış istemesinin en önemli sebebidir.⁴³ Fransa Başbakanı Briand Türklerle barış yapmak için Franklin Bouillon'u Ankara'ya gönderdi.⁴⁴ Fransız heyeti ile görüşmelere çok defa Mustafa Kemal Paşa ve Fevzi Paşa da katıldı.⁴⁵ Sakarya Meydan Muharebesi'nin kazanılmasından sonra Fransızlar Türk tarafının şartlarını kabul ettiler. Fransızlar 20 Ekim 1921'de Ankara Antlaşması imzalandı. Bu antlaşma ile savaş sona erdi. Fransız ordusunun işgal ettiği İskenderun Sancağı dışında kalan bölgeler Türkiye'ye bırakıldı.⁴⁶

Bölgenin Türk idaresine geçişi için 4 Aralık 1921'de resmî tören düzenlendi. Franklin Bouillon ile Hamit Bey arasında yapılan teslim töreni büyük sükûnet içinde ve halkın sevinç gözyaşları arasında yapıldı. Adana Türk idaresine teslim edildi. Osmaniye de bir gün evvel teslim alınmıştı.⁴⁷ Franklin Bouillon ve ekibi 25 Aralık 1921'de Mersin Limanı yoluyla bölgeyi terk etti.⁴⁸ Fransız ordusu Osmaniye'yi 7 Ocak 1922'de boşalttı.

9. Sonuç

Osmaniye konumu itibarıyla Kozan ile Antep, Maraş, Urfa gibi daha kuzeydeki bölgelerin savunması ve buralardaki birliklerin lojistiğinin temin edilmesi açısından önemli bir noktadaydı. Osmaniye ve Haruniye demiryoluna yakındı. Kadirli ise Kozan yolu üzerinde olduğu için Kozan ve Haçin'in kurtarılması açısından stratejik bir konumdaydı. Osmaniye ve Kadirli'nin alınıp kontrol altında tutulmasıyla Fransızların Kozan'a takviye birlikler

⁴¹ *Askerî Tarih Belgeleri Dergisi (ATBD)*. No: 104 (Haziran 1997) s.56-61.

⁴² Belen, *Türk Kurtuluş Savaşı*, s. 278.

⁴³ Véou, *La Passion de la Cilicie*, s. 501-503; Ali Münif Bey'in *Hâtıraları*, haz., Taha Toros, İstanbul: İsis, 1996, s. 105.

⁴⁴ Franklin Bouillon Binbaşı Sarou ile birlikte Ankara'ya ulaşmak üzere İnebolu'ya gelmiş, bu sırada başka bir sebeple İnebolu'da bulunan Yusuf Kemal Bey, Mustafa Kemal Paşa'nın emriyle heyetle birlikte Ankara'ya doğru yola çıkmıştır. Ayrıntılı bilgi için bkz. Yusuf Kemal Tengirşek, *Vatan Hizmetinde*, Ankara: T.C. Kültür Bakanlığı Cumhuriyet Kitapları, 2001, s. 291-292.

⁴⁵ Tengirşek, *Vatan Hizmetinde*, s. 296.

⁴⁶ Daha ayrıntılı bilgi için bkz. Yücel Güçlü, "Turco-French Struggle for Mastery in Cilicia and the Ankara Agreement of 1921", *Bellekten*, volume 65, number 244, 2001, p. 1099.

⁴⁷ Hâkimiyet-i Milliye, 4 Kanun-ı Evvel 1337'den naklen Mehmet Ö. Alkan, haz. Kurtuluş Savaşı'nda Adana ve Adana'nın Kurtuluşu Belgeler, İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 2022, s. 632.

⁴⁸ Alkan, haz. *Kurtuluş Savaşı'nda*, s. 684.

göndermesi engellendi. Böylece Kozan ele geçirildi. Buradaki Ermeniler Fransızlarla birlikte bölgeyi terk ettiler. Kozan'ın ele geçirilmesinden sonra Kadirli Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti karargâhı Kozan'a taşındı. Böylece Fransızların tekrar buraya gelme ihtimali ortadan kaldırıldı.

Fransızlar Maraş'ta yaralanan askerlerini Haruniye'de kurdukları hastanelerde tedavi ediyorlar ve Osmaniye'den lojistik destek sağlıyorlardı. Osmaniye Kuvâ-yı Milliyesi Fransızlarla mücadele edip buradaki düşman kuvvetlerinin kuzeydeki kritik bölgelere nakledilmesine engel oldular. Osmaniye Ankara Antlaşması'nın imzalanmasından sonra 7 Ocak 1922'de Fransızlar tarafından tahliye edilmiştir.

Kaynaklar / References

Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA)

Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Arşivi (TİTE)

Millî Savunma Bakanlığı Arşiv ve Askeri Tarih Daire Başkanlığı Arşivi (ATASE)

Sürelî Yayınlar

Askerî Tarih Belgeleri Dergisi (ATBD). No: 104 (Haziran 1997).

Araştırma ve Tetkik Eserler, Anılar ve Yayımlanmış Belgeler

Ali Münif Bey'in *Hâtıraları*. Haz., Taha Toros. İstanbul: İsis, 1996.

Alkan, Mehmet Ö., Haz. *Kurtuluş Savaşı'nda Adana ve Adana'nın Kurtuluşu Belgeler*. İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 2022.

Altay, Fahrettin. *On Yıl Savaş ve Sonrası (1912-1922)*. İstanbul: Türkiye İş Bankası Yayınları, 2022.

Arıkoğlu, Damar. *Hatıralarım, Millî Mücadele, Çukurova'da Fransız İşgali ve Kanlı Savaşlar*. İstanbul: 1961.

Aydemir, Şevket Süreyya. *Tek Adam Mustafa Kemal Cilt II (1919-1922)*. İstanbul: Remzi Kitabevi, 1995.

Aydın, Suavi. *Adana Millî Mücadelesi*. İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 2022.

Belen, Fahri. *Türk Kurtuluş Savaşı*. Haz., Enis Şahin, İstanbul: Yeditepe, 2014.

Brémond, É.. *La Cilicie en 1919-1920*. Paris: Imprimerie Nationale, 1921.

Cebesoy, Ali Fuad. *Millî Mücadele Hatıraları*. İstanbul: Temel Yayınları, 2000.

Çelik, Kemal. *Millî Mücadele'de Adana ve Havalisi (1918-1922)*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1999.

Ener, Kasım. *Çukurova'nın İşgali ve Kurtuluş Savaşı*. İstanbul: Berksoy Matbaası, 1963.

Görgülü, İsmet. *On Yıllık Harbin Kadrosu 1912-1922*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1993.

Güçlü, Yücel. "Millî Mücadele Yıllarının Öncesinde ve Sırasında Adana Vilayetindeki Ermeniler (1908-1921)". *Millî Mücadelenin Güney Cepheleri*. Ed. Nejla Günay-Fahri Kılıç, Ankara: Cedit Neşriyat, 2022: 37-67.

Güçlü, Yücel. "Turco-French Struggle for Mastery in Cilicia and the Ankara Agreement of 1921". *Bellekten*. Volume 65, number 244, (2001): 1079-1114.

Güher, Ebru. *Osmaniye'de Fransız İşgali ve Millî Mücadele Harp Raporlarına Göre*. Ankara: Manas, 2019.

Hatipoğlu, Süleyman. "Millî Mücadele'de Dört Yol ve İlk Kurşun", *Sosyal Bilimlerde Araştırma*, Cilt I, sayı 5, Mart 1992.

Hatipoğlu, Süleyman. "Millî Mücadele'de Hatay ve Türkiye'de İlk Kurşunun Atılması". *Millî Mücadelenin Güney Cepheleri*. Ed. Nejla Günay ve Fahri Kılıç. Ankara: Cedit Neşriyat, 2. Baskı, 2022: 152-188.

- Kolutek, Mikail. "Millî Mücadele'de Kadirli ve Çevresi". *Osmaniye Araştırmaları-I*. Ankara: Gazi Kitabevi, 2020.
- Osman Tufan Paşa, *Kurtuluş Savaşı Hatıraları*. İstanbul: Arma, İkinci baskı, 1999.
- Sansar, M. Fatih, Ahmet Karataş, Sedat Memili ve Hüseyin Batar. haz., *5 Ocak Adana'nın Kurtuluş Bayramı Çukurova Millî Mücadele Hatıraları*. Adana: Çukurova Fuarçılık A.Ş. Yayını, 2016.
- Saral, Ahmet Hulki. *Türk İstiklâl Harbi IV, Güney Cephesi*. Ankara: Genelkurmay Basımevi, 1966.
- Sarihan, Zeki. *Kurtuluş Savaşı Kadınları*. Ankara: Cumhuriyet Kadınları Derneği Yayınları, 2010.
- Selahattin Adil. *Hayat Mücadeleleri Selâhattin Adil Paşa'nın Hatıraları*. İstanbul: Zafer Matbaası, 1982.
- Tengirşek, Yusuf. *Vatan Hizmetinde*. Ankara: T.C. Kültür Bakanlığı Cumhuriyet Kitapları, 2001.
- Tunalı, Turgay. "Çukurova Bölgesi'nde Fransız İşgali ve İşgal Yönetimi (1918-1921)". Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi, 2021.
- Ursavaş, Ali Saib. *Çukurova Fâciaları ve Urfa'nın Kurtuluşu*. İstanbul: Kastaş Yayınevi, 1988.
- F. Rezzan Ünalp, "Kemal Doğan (Kozanoğlu Doğan Bey)", 03/03/2023 tarihinde <https://ataturkansiklopedisi.gov.tr/bilgi/kemal-dogan-kozanoglu-dogan-bey/?pdf=5297> adresinden erişilmiştir.
- Véou, Paul, Du. *La Passion de la Cilicie 1919-1922*. (çev. Reşat Gögen, "Kilikya Faciası" 1919-1922 Siyasî ve Askerî Olaylar, adıyla basılmamış daktilo metni, Genelkurmay Başkanlığı ATASE Arşivi Kütüphanesi), Paris 1937.
- Yorulmaz, Şerife. "Çukurova'da Kuvâ-yı Milliye Yapılanmasının Temel Özellikleri". *Atatürk Yolu Dergisi*. Yıl 2005, Cilt 9, sayı 35 (2005): 345-373.

Yazar Hakkında / About Author

**Prof. Dr. Nejla GÜNAY | Gazi Üniversitesi |
ngunay[at]gazi.edu.tr | ORCID: 0000-0001-5895-8359**

Nejla Günay, Kahramanmaraş'ta doğdu. Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Öğretmenliği Tarih Anabilim Dalı'ndan 1989 yılında mezun oldu. 1996 yılında Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yeniçağ Tarihi Bölümü'nde Yüksek Lisans'a başladı. "XVI. Yüzyılda Bursa Yahudileri" adlı yüksek lisans tezini 1999 yılında tamamladı. Aynı yıl Gazi Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Bölümü'ne okutman olarak atandı. Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yakınçağ Tarihi Bölümünde başladığı doktora eğitimini "Maras Ermenileri" adlı tezi ile 2007 yılında tamamladı. Bu tez aynı yıl "Maras'ta Ermeniler ve Zeytun İsyanları" adı ile IQ yayınevi tarafından kitap olarak basıldı. Bu çalışma 2012 yılında Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi'nin yedi kategoride verdiği "Kahramanmaraş Kültürüne Hizmet Ödülleri" kapsamında en iyi kitap ödülünü aldı. Günay, sekiz kez TÜBİTAK Yayın Teşvik Ödülü aldı. Prof. Günay, 2023 yılında Gönüllerde Birlik Vakfı tarafından beş farklı kategoride her yıl düzenli olarak verilen "Muhsin Yazıcıoğlu Ödülleri" kapsamında "En İyi Araştırmacı" ödülüne layık bulundu. 2011 yılında Doçent unvanını alan Nejla Günay'ın kitaplarından bazıları şunlardır: "*Zoraki İttifaktan Yol Ayrımına İttihat Terakki ve Ermeniler*" (2015/2020); "*Gediz Bibliyografyası*" (1999); "*XVI. Yüzyılda Bursa Yahudileri*" (2005); "*100. Yılında 1909 Maras Ermeni Olayları*" (2009); "*Gazi Terbiye Enstitüsünden Gazi Üniversitesine*" (2018); bölüm yazarlığı ve editörlüğünü yaptığı "*Osmanlı Toplum Yapısı ve Millet Sistemi*" (2020) ile "*Millî Mücadele'nin Güney Cepheleri*" (2021) ve "*Aşiretler, Muhacirler, Mübadiller ve Mültecilerin İskânı*" (2021). 2018 yılında profesör unvanını alan Nejla Günay, hâlen G.Ü. Gazi Eğitim Fakültesi, Sosyal Bilimler ve Türkçe Eğitimi Bölümü Tarih Eğitimi Anabilim Dalı'nda öğretim üyesidir. Nejla Günay, evli ve üç çocuk annesidir.

**Prof. Dr. Nejla GÜNAY | Gazi University |
ngunay[at]gazi.edu.tr | ORCID: 0000-0001-5895-8359**

Nejla Günay was born in Kahramanmaraş. She finished her undergraduate studies at Gazi University's Department of History Education in 1989. In 1996, she started her master's degree at Gazi University, Institute of Social Sciences, Department of Contemporary History. She completed her master's thesis titled "Jews of Bursa in the 16th Century" in 1999. In the same year, she was appointed as a lecturer to the Department of Atatürk's Principles and Revolutionary History at Gazi University. She received her PhD from the Gazi University, Institute of Social Sciences, Department of Contemporary History in 2007 with his thesis named "Marash Armenians". This thesis was published in the same year as a book by the IQ publishing house named "Armenians and Zeytun Revolts in Marash". This work received "Kahramanmaraş Culture Service Awards" given by Kahramanmaraş Sütçü İmam University in 2012. Günay received the TÜBİTAK Publication Incentive Award eight times and Günay was also deemed worthy of the "Best Researcher" award within the scope of the "Muhsin Yazıcıoğlu Awards", which are given annually in five different categories by the Foundation for the Unity of Hearts (Gönüllerde Birlik Vakfı) in 2023. To give an example on books written by Nejla Günay, who received the title of Associate Professor in 2011 and became a professor in 2018 are: "From Forced Alliance to Crossroads, CUP and the Armenians" (2015/2020); "Gediz Bibliography" (1999); "Bursa Jews in the 16th Century" (2005); "1909 Marash Armenian Incidents in its 100th anniversary" (2009); "From Gazi Education Institute to Gazi University" (2018); "Ottoman Social Structure and Nation System" (2020), for which she was the author and editor of the chapters, and "Southern Front of the National Struggle" (2021), also the author and editor of the chapters, and "Tribes, Immigrants, Emigrants and the Settlement of Refugees" (2021). Nejla Günay, who received the title of professor in 2018, still works at Gazi University. She is a facultee at Gazi Education Faculty, Social Sciences and Turkish Education Department, History Education Division. Nejla Günay is married and has three children.

